

Ignaberga

– en by, två kyrkor och massor av historia

Innehållsförteckning

Ignaberga - historia längs en slinga	3
Namnet.....	3
Den gamla kyrkan	3
Kyrkan - en medeltida maktsymbol.....	4
Renovering och fynd.....	4
En rundtur i kyrkan.....	5
...men det började för 80 miljoner år sedan!	6
Vad kan fossil berätta?.....	7
Kalk och människor	7
Kalkbrytningen formade byn	8
Verktyg och kalkbränning	8
Riskabelt arbete	9
Tykarpsgrottan - ett välbesökt turistmål	9
Naturvärden runt Ignaberga	10
Unika populationer av fladdermöss	10
Byn i korthet.....	10
Järnvägen formar och omformar.....	11
Ignaberga nya kyrka - storslagen nygotik.....	12
Ännu en rundtur.....	13
Kyrkorna i dag.....	14
Nedslag i historien: Ignabergamordet.....	14
Posta-Nilla.....	16
Tillbaka till "gå".....	16
Nedslag i historien II: Konstnären Henry Nilsson	16
Att göra i Ignaberga	18
Vandring mellan kyrkor.....	18
Besöksmålet Tykarpsgrottan.....	18
Ignaberga Medborgarhus.....	19
Bymuseum.....	19

Ignaberga **– historia längs en slinga**

Välkommen till Ignaberga, en liten by med en lång historia! Under de följande sidorna skall vi göra en presentation av både historien, byn och några av dess människoöden. För att ge läsaren en tråd att följa, utgår vi från den vandringsslinga som anlagts mellan Ignabergas båda kyrkor. Den som vandrar här, gör samtidigt en resa i tiden.

Vi utgår från den gamla stenkyrkan från 1100-talet och tar oss norrut, ut på slingan. På vår vandring kommer vi att möta både urtidsmonster, ett ruskigt mord och en berömd konstnär. Vandringen tar slut när vi besökt Ignabergas nya kyrka – och vänt åter mot byns nya museum. Läsaren får slutligen en mer handgriplig presentation av de möjligheter som finns i dagens Ignaberga.

Namnet

Bynamnet Ignaberga går långt tillbaka i tiden. Det första skriftliga belägget kan spåras till 1202, då området omnämns som Ecnabiarghum. Av dokumentet framgår att stormannen Atte i *Ecnabiarghum* deltar i fastställandet av gränserna för Ballingslövs socken. Atte, som troligtvis brukade en av traktens större gårdar, blir därmed den första kända bybon. Ändå bodde här många människor före honom. Deras ansikten är förlorade i tid och rum. Det gamla ortnamnet *Ecnabiarghum*

härleddes till de ekar som alltid funnits i området. Den första delen Ecna syftar troligtvis på ekarna, varpå efterledet biarghum syftar på backe eller berg. Säkerligen handlar detta om den trädbeklädda ås som funnits, och finns, precis bakom kyrkan.

Den gamla kyrkan

Vår vandring börjar vid Ignaberga gamla kyrka. Den uppfördes så tidigt som på 1100-talet.

Med stor säkerhet har en bebyggelse funnits i området redan då. Kyrkor som uppfördes under 1100-talet placerades ofta där det redan fanns en tradition för dyrkan. Möjligen fanns här mänskliga boningar redan under vikingatid. Spår efter människor tidigare än så finns också i arkeologiska fynd, daterade till sten- och bronsålder.

Kanske kan valet av plats för Ignaberga gamla kyrka delvis förklaras med Carl von Linnés anteckningar från hans skånska resa 1749. I boken om resan nämner han att det alltid funnits *”hopetals med skeppsättningur och andra resta stenar vid Lommarps by”* (i närheten av Ignaberga kyrkby).

Skeppsättningur, resta stenar som placerats som formen av en båt, kan ha fungerat som gravar men de kan också haft en ren rituell betydelse. Någonstans i närheten av dessa stenar, alltså nära en befintlig kultplats, valde man under kristnandet att bygga en kyrka.

Kyrkan – en medeltida maktsymbol

Den gamla kyrkan i Ignaberga uppfördes under 1100-talet i karakteristisk romansk arkitektur. Kyrkan är en gråstenskyrka med runda valvbågar, murad med bruk från kalkbrotten runt byn. När vi vandrar vidare längs stigen, kommer vi också att fördjupa historien om kalkbrytningen.

Kyrkans robusta arkitektur vittnar om något som var vanligt under svensk medeltid: byggnadens dubbla funktion. Med sin placering på en svårintaglig höjd, med sina tjocka murar och med små rundbågiga fönster, berättar den om en tid då kyrkan fungerade både som försvarsbyggnad och maktsymbol och som en plats för tillbedjan. Så småningom kallades byborna till gudstjänst med en klockstapel strax utanför kyrkan. Resterna av den kan idag skådas i stenfundament på kyrkans södra sida. Själva klockan flyttades så småningom till den nya kyrkan, där den fick namnet Lillklockan.

Kyrkans strategiska placering gav överblick över viktiga vägar och korsningar. Från början var den nuvarande porten mellan vapenhuset och långhuset också ytterport. Vapenhuset kom till först under slutet av medeltiden. Porten visar märken efter yxhugg och klubbslag, vilket på ett handgripligt sätt visar att befästningsfunktionen kommit till användning. När, eller hur, vet vi inte i dag.

Under byns mest expansiva tid, sent 1800-tal, ville byborna ha en ny kyrka som

bättre gav rättvisa åt en by som växte och utvecklades. Ignaberga nya kyrka stod färdig 1887 och församlingen övergav nu sitt gamla gråstenstempel.

Med en ny kyrka i byn upphörde också underhållet av den gamla. Förfallet började. Fönstren slogs in, koppartaket stals och kyrkbänkar begravdes under rasade valvbågar. Kyrkan användes som lekplats för byns barn och emellanåt vandaliserades den svårt. Äldre personer i byn har traderat att bänkdörrarna under en tid användes som improviserade pulkor åt de allra minsta. Med stor sannolikhet användes också material från kyrkan som byggmaterial till andra byggnader i byn. Detta var inte ovanligt i en tid då synen på äldre byggnader var annorlunda än den vi har i dag.

Renovering och fynd

Initiativet till renoveringen på 1920-talet togs enligt legenden efter att dåvarande kronprins Gustaf Adolf besökt kyrkoruinen på tjugotalet. -Så här får det inte se ut! kan prinsen ha utbrutit och nu undersöktes möjligheterna att renovera kyrkan. Byggmästare Olof Persson från Hässleholm fick uppdraget att genomföra arbetet. Arkitekten Leon Nilsson från Ignaberga stod för ritningarna. För 13 200 kronor återställdes nu kyrkan till sin forna glans. Flera ursprungliga inventarier återinstallerades. Nya bänkar, predikstol och läktare tillkom. Den restaurerade kyrkan invigdes åter år 1928.

När Ignaberga gamla kyrka tilläts förfalla, blev den snabbt ett tillhåll för höns, lek och bus.

Under renoveringen påträffades en rund, svarvad trädosor innehållande en mindre, fyrkantig blyask. Fyndet förvarades en tid av kyrkoväktaren, men skickades senare för närmare undersökning till Statens Historiska Museum. Det visade sig vara en medeltida, katolsk relikask av mycket enkel och vanlig form. Vad som en gång fanns i den där dosan förtecknades i skriften Fornvännen, nr 22:1927

1. En liten benflisa, 9 mm. lång;
2. tre små hartskorn,
3. en liten pergamentsremsa, 2,4 cm. lång, med inskriften: "Reliqe sca" (helig relik);
4. ett något större pergamentsstycke (oläsligt) samt
5. fyra tygstycken, varav ett starkt förmultnat och sönderfallet i flera "fragmenter".

Vems benflisan i skrinet skall ha varit är okänt, men både relik och relikgömma har med stor säkerhet en gång varit dold i altaret.

En rundtur i kyrkan

De äldsta delarna av Ignaberga gamla kyrka, med rektangulärt långhus, kvadratisk kor och en halvrund absid i öster, byggdes i slutet av 1100-talet. Murbruket, som består av kalk från någon av Ignabergas gruvor, visar på den långa traditionen av kalkbrytning i området. En triumfbåge skiljer koret från absiden. Högt sittande smala fönster gör kyrkan mörk, men också säker. Byggnadstypen anses ha utvecklats under inflytande av de stenmästare som arbetade vid Lunds domkyrka på 1100-talet. Möjligen hade de blivit arbetslösa och sökte andra uppgifter. Vapenhuset byggdes till under senare medeltid.

Kyrkorummet uppvisar än i dag flera intressanta detaljer. Dopfunten, som är huggen i sandsten, dateras till 1100-talet och har formen av ett timglas. Den är fortfarande placerad vid den gamla ingången till kyrkan, alltså i kyrkans västra ände. Enligt en medeltida tradition fick odöpta inte komma in i Gud hus och detta kan vara en av förklaringarna till dess placering. En annan förklaring är att dopfunten i väster och koret i öster också är en bild av livsvandringen, eller vandringen mot det eviga livet (genom Kristus, i koret).

Flertalet medeltida träskulpturer, daterade till 1200- och 1400-talet, pryder väggarna i kyrkan. Troligen togs de bort efter reformationen på 1500-talet, då allt

Dagens kyrka: en kärleksfullt vårdad klenod!

som ansågs katolskt rensades ut. De har sedan legat bortglömda på kyrkvinden i flera hundra år. År 1909 överlämnades sex skulpturer och dopfunten till Historiska museet vid Lunds universitet. År 1954 kom samtliga skulpturer (inklusive dopfont), förutom det illa åtgångna triumfkrucifixet, tillbaka till kyrkan. Krucifixet kan i dag ses på Historiska muséet i Lund, där det är deponerat.

Läktarorgeln i Ignaberga gamla kyrka är av sent datum, tillverkad på 1970-talet av Anders Persson från Nyhamnsläge. Orgelfasaden är ritad av Torsten Leon-Nilsson. Denne efterträdde sin far som chef för Ignaberga kalkbruk, alltså ännu en

Resterna av det gamla triumfkrucifixet bevaras i dag i Lund. I Ignaberga gamla kyrka finns bara bilden kvar.

lokal berömdhet. På orgelfasaden finns bilder signerade av Per Siegård, bördig från Helsingborg.

Längst fram i kyrkan, i taket i koret, syns en liten bjälke med en träkrok. Det är platsen för den katolska primklockan. Den ringde man i under den romersk-katolska mässans högtidligaste ögonblick, då oblaten enligt katolsk teologi förvandlades till Kristi lekamen. Klockan är försvunnen och bjälken delvis återskapad. Ignaberga gamla kyrka är en av få i Sverige som fortfarande har kvar infästningen för fast primklocka.

Idag är Ignaberga gamla kyrka en populär plats för vigslar, dop och mindre musikframträdanden. Vid större högtider firas också gudstjänster.

...men det började för 80 miljoner år sedan!

Vi lämnar nu kyrkan och ger oss ut på en vandring längs stigen mot den nya kyrkan. Egentligen är detta en nyanlagd slinga (2024), med lättframkomligt underlag och ledbelysning. Eftersom slingan utgår från den högt belägna kyrkan, kan vi också blicka ut över ett landskap som formats under mycket lång tid (cirka 80 miljoner år), närmare bestämt under den geologiska period som kallas Krita.

Ignaberga täcktes då av ett varmt och grunt hav. I havet fanns många små öar. På öarna levde mindre dinosaurier och i havet fanns mängder av ostron, kräftor, sköldpaddor,

Det ser närmast fridfullt ut, men rovdinosaurierna som simmade i kritahavet runt Ignaberga var allt annat än fridfulla! Bild: Havsdraakarnas hus

bläckfiskar och – hajar! Här slogs havslevande monster mot varandra. Drakliknande mosasaurier och långhalsade plesiosaurier slogs om födan i det varma havet.

Om du besöker Tykarpsgrottan kan du kliva rakt ned i detta förhistoriska hav. Det ser bara lite annorlunda ut. Överallt i grottan; i taket, väggarna, golvet och pelarna, hittar du kalksten fylld med stelnade rester efter de djur och växter som levde i havet. I dag kallar vi dem fossil.

Det som en gång var djur och växter "stelnade" under årmiljonerna till ett kalkberg som sträcker sig från Ignaberga och Tykarp till Kristianstad och Bromölla. De höjder vi ser runt omkring oss på vår vandring mellan kyrkorna, kan mycket väl ha varit sådana öar som det talas om ovan. Området kallas på geologspråk Kristianstads kritabassäng. Kalkstenen som bildades här är mycket rik på fossil. Har man tur och lite tålamod kan man hitta rester efter både bläckfiskar och gigantiska hajar.

Vad kan fossil berätta?

Fossil bevaras på olika sätt beroende på omständigheterna. Ibland bevaras de som försteningar eller som avtryck. Oftast är det bara de mest motståndskraftiga delarna som bevaras, som skal, ben och tänder från djur. Men också sporer, frön, blad och stammar från växter kan bli fossil. Därför är fossil en rik källa till kunskap.

De hjälper oss att förstå hur livet sett ut vid olika tidpunkter och på olika platser under jordens långa historia. Frågor om hur livet har utvecklats och om vår planets klimathistoria får också svar genom studiet av fossil.

Utöver fossil efter rovdjuren mosasaurier och plesiosaurier, har forskarna hittat rester efter andra djur. Det verkar dock som om området, med dess öar, vikar och laguner, fungerat som en barnkammare för just rovdjur. Vattnet var relativt lugnt och det fanns gott om mat för de stora, havslevande bestarna. I dessa lugna vatten födde de sina ungar. Här kunde de växa upp i en skyddad miljö innan de begav sig ut i farligare vatten.

Kalk och människor

Kalkstenen som bildades under krita-perioden har haft många användningsområden för oss människor. **Om vi stannar till och blickar mot sydväst, kan vi urskilja det som i dag är känt som Tykarpsgrottan.** Här, och i de direkta omgivningarna, finns en lång tradition av kalkbrytning. Från

början bröt man kalken i öppna brott eller gruvor. Då användes den till murbruk och byggsten. Idag bryter vi kalksten i dagbrott ovan jord. Stenen pulvreras och används inom jordbruket och vid framställning av järn. Kalk finns även i många andra produkter, till exempel tandkräm, glas och toalettpapper.

Kalkbrytningen formade byn

Redan under 1100-talet började Ignabergaborna att bryta sig ned i berget för att nå den användbara kritkalken. Detta gjorde man genom att ta upp grunda dagbrott, öppna hål i marken där man bröt loss stora stycken av bergarten. Kalken användes på den tiden främst som byggnadsmaterial, bland annat vid uppförandet av Ignaberga gamla kyrka, som stod färdig omkring 1100.

Med tiden gick man från grunda dagbrott till en mer förindustriell brytning. De öppna dagbrotten ersattes av gruvor under jord. Från tidigt 1600-tal till mitten av 1700-talet rådde det febril underjordisk aktivitet i berget runt byn. När man inte längre kunde stå på gruvgolvet för att bryta loss kalkblock ur taket, restes stegar eller ställningar. Det innebar att man skapade imponerande men instabila kyrkvalvsliknande salar, upp till 7 meter i takhöjd. Dessa hålrum var dock riskabla och kunde rasa ned över arbetarna. En brytningsteknik krävdes.

Under sin skånska resa 1749, besökte Carl

Tykarpsgrottan - i går arbetsplats; i dag besöksmål.

von Linné Vedhygge gruva, ca 3 km från Tykarpsgrottan. Han skriver att

”hade bönderna förstått att anlägga pelare såsom i andra gruvor: hade inga arbetare kunnat här bli va olycklige”.

För att minimera riskerna i gruvan, påbjöds nu lägre takhöjd. Man lämnade också fler bärande pelare. Resultatet av denna nyare brytningsteknik syns tydligt i dagens Tykarpsgrottan, som alltså egentligen är en gruva. Gruvans pelarsalar härrör från 1750-talet och liksom de övriga gruvorna i trakten ägdes den gemensamt av traktens bönder.

Verktyg och kalkbränning

Gemensamt för den underjordiska brytningen i såväl de äldre som de yngre gruvorna är de redskap som användes. Hackor och mejslar var vad man hade att tillgå. Än idag syns spåren efter dessa redskap i pelare och på väggar i Tykarpsgrottan. Det påfrestande arbetet med att hugga loss kalkblock var männens

uppgift. Kvinnorna bar upp kalkblocken ovan jord. Mängden kalk som bröts angavs i tjyng/år. Ett tjyng motsvarar ca 250 l. Genom att rista in streck på pelare och väggar visste man hur många tjyng varje bonde bröt.

Till de större gårdarna hörde så kallade limugnar (lim = kalk), i vilka kalkblocken brändes till murbrukskalk. Ugnarna var uppbyggda av kallmurad sten, hästskoformade och rymde mellan 10 och 30 kubikmeter. Dessa ugnar var alla i privat ägo, och några av dem finns bevarade än i dag. Några sådana ugnar syns dock inte från vår plats på stigen mellan kyrkorna. Den som besöker Tykarpsgrottan kan däremot få se två återskapade ugnar, ditflyttade från sina gamla platser.

Kalkbrytningen var mycket lönsam och den blev också en god inkomstkälla för traktens bönder.

Riskabelt arbete

Av bevarade bouppteckningar framgår det att såväl bönder, som pigor och drängar arbetade i gruvorna. Arbetet var farligt, och från mitten av 1700-talet började man i kyrkoböckerna notera den avlidnes dödsorsak. Av totalt tio förolyckade män i gruvdriften, har sex av dem mist livet i Vedhygge gruva – en gruva utan de stödpelare vi talat om tidigare. Inga kvinnliga dödsfall nämns i kyrkböckerna. Flertalet av de som förolyckades i samband med gruvdriften i och runt Ignaberga

miste alltså sina liv i Vedhygge gruva.

En olycka med dödlig utkomst skedde i Tykarpsgrottan den 14 april 1786, då rusthållaren Torkel Jönsson och drängen Thor Olsson från Tykarp, samt husmannen Nils Hansson från Vinslöv omkom i ett större ras. Ett annat dödfall inträffade år 1811, då den 64-åriga husmannen Swen Persson omkom då han ”förgräfvde sig och dog i limgrafen”.

Tykarpsgrottan – ett välbesökt turistmål

I slutet av 1800-talet upphörde den underjordiska brytningen och brytning i en mer industriell skala tog fart. I Ignabergas nyare kalkbrott (som åter var dagbrott) kunde man bryta större mängder kalk under kortare tid. Den mängd kalk man bröt ovan jord på en enda dag motsvarade ett helt års brytning under jord, vilket konkurrerade ut den traditionella gruvbrytningen. Medan kalkbrytningen alltså lever vidare i industriellt utvecklade dagbrott, har den gamla gruvan blivit bas för en betydligt nyare näring: turismen.

I Tykarpsgrottan finns idag en 20 000 m² underjordisk labyrint med salar, gångar och hundratals pelare. Redan på 1920-talet erbjöds guidade visningar av grottan. Under det senaste världskriget lagrades flygbränsle i grottan och säkerheten förbjöd allmänt tillträde. I vår tid är Tykarpsgrottan åter öppen för allmänheten. Den har varit spelplats för

Astrid Lindgrens Ronja Rövardotter och barnprogrammet Sommarlov.

I dag är det femte generationens ägare som guidar oss bland pelarna.

Verksamheten har kompletterats med ställplatser, café och olika upplevelsearrangemang.

Naturvärden runt Ignaberga

Precis som mycket annat i grannskapet gynnas också det som växer av kalk.

Ignabergaområdet har därför en rik biologisk mångfald. I den svala, fuktiga och kalkrika miljön finns unika mossarter såsom dunmossa och rutlungmossa. Den som vandrar på kyrkslingan under våren, kan se blåsippor, vitsippor och gullvivor.

Men kalken gynnar även skogen. Runt omkring oss finns vackra lövskogar med ek, bok, lind och ask. I Gulastorps naturreservat, ca 3 kilometers vandring från Ignaberga kyrkby, finns en omfattande lövsumpskog. Under 1700- och 1800-talet fanns här ängar och betesmarker, men idag utgörs området helt av kärrmark. Variationen av träd och buskar gör att fåglar som nötskrika, trädkrypare och hackspett trivs. Bland de lite större djuren kan du möta rådjur, räv, grävling, ekorre, älg och vildsvin.

Unika populationer av fladdermöss

Ignabergaområdets fauna är i dag kanske mest känd för sin fladdermuspopulation.

Fladdermössen och deras hemlighetsfulla liv är ett tema som lockar många. Här, en långörod filur (Brunlångöra).

I skymningen, under vår, sommar och tidig höst, syns fladdermöss jaga insekter i skymningsmörkret. Här finns alla de miljöer som fladdermössen trivs i. Under höst och vinter fördrar de små "flädermössen" (äldre beteckning) att gå i dvala i någon av traktens gruvor. De trivs bra i de svala gruvgångarna (+8°C), som effektivt stänger ute ljus och oväder. Där sover de, hängande upp och ned, i tak och pelare från oktober till april. När det börjar bli varmt ovan jord och insekterna vaknar, flyger fladdermössen ut ur gruvorna för att jaga. Av Sveriges nitton arter har hela åtta av dem observerats i Ignabergas gruvor.

Byn i korthet

Även om kalkbrytningen har haft stor betydelse för bygden, har jordbruket en gång varit huvudnäring för de allra flesta byborna. På den tiden låg bostadshusen inne i byn och bönderna brukade sina olika så kallade marklotter utanför bebyggelsen.

Om vi blickar österut på vår vandring, ser vi att kyrkslingan delvis löper längs den gamla kyrkbyn. Ignaberga har en välbevarad bykärna som minner om en tid före det moderna jordbrukets genombrott.

Under många hundra år kretsade den centrala delen av bylivet just kring kyrkan och dess direkta omgivning. I kyrkbyn möter tätt liggande gårdar och gatuhus. Med hjälp av de gamla byggnaderna (och lite fantasi!) kan vi föreställa oss hur livet i en gammal, skånsk kyrkby en gång sett ut.

Under 1800-talet genomfördes i Sverige så kallade skiftesreformer, som innebar att odlings- och betesmarker slogs samman, byar delades upp och gårdar spreds ut över huvudmarkerna; allt för att underlätta en rationell jordbruksproduktion. En välbevarad kyrkby, som den i Ignaberga, är alltså en kulturhistoriskt intressant lämning som inte finns på så många andra platser. Det var i väl sammanhållna byar vi bodde en gång!

Järnvägen formar och omformar

Med järnvägens genombrott på 1850-talet kom ytterligare förändringar. Södra stambanan byggdes och staden Hässleholm började ta form. Längs järnvägens stationer växte de mindre byarna till så kallade stations samhällen. Ignaberga blev nu uppdelad i den äldre Ignaberga kyrkby och det nya

stations samhället.

Utbyggnaden av järnvägen innebar också en möjlighet att utöka verksamheten i kalkbrottet. Nu kunde man frakta kalken från brottet till fabriken, cirka fyra kilometer bort, för vidare lastning på tåg och godsvagnar. Än i dag är kalkbrytningen av stor betydelse för området.

Men även om järnvägen innebar fler arbetstillfällen, medförde också centraliseringen att de funktioner som var vanliga i ett samhälle för knappt hundra år sedan blivit färre. För inte allt för länge sedan fanns i Ignaberga en idrottsförening, en skola, tre taxistationer (!), café, bageri, affär, bensinstation och en smedja. I dag har de flesta av dessa verksamheter, i likhet med byns invånare, flyttat in till Hässleholms stad. Cafévärksamheten drivs dock vidare vid Tykarpsgrottan. Under sommartid, kan den trötte vandraren här njuta av välbehövliga förfriskningar.

Idag är Ignaberga en liten by på landsbygden, med cirka 450 invånare. Området är naturskönt. Friluftslivet är ett dominerande inslag, med Tykarpsgrottan och kyrkorna som en sammanhållande tre-enighet. Byns invånare är aktiva i Medborgarhusföreningen, som årligen arrangerar bland annat valborgsfirande, trivselkvällar och studiecirklar (mer om detta nedan). Det är också samma invånare som byggt den slinga vi går på. Kyrkorna – vi vandrar nu mot Ignaberga nya kyrka – ligger invånarna varmt om hjärtat. Många

Ignaberga nya kyrka, invigd 1887. I dag ett närmast orört exempel på nygotisk arkitektur.

bybor är också involverade i kyrkans olika verksamheter.

Ignaberga nya kyrka – storslagen nygotik

Så här långt komna på vår vandring, har vi passerat missionshusets gamla festplats. Den är numera en nyanlagd rastplats med bord, bänkar och belysning. Vi har också närmat oss Ignaberga nya kyrka, som möter med spetsiga, gotiska fönster och ett tidstypiskt kyrktorn. Nu är det bara en liten bit kvar av vår vandring.

Den nya kyrkan, byggd mellan 1885 och 1887, är ett ståtligt exempel på nygotisk arkitektur. Som nämnts tidigare, kom den att ersätta den medeltida kyrkan, som i

slutet av 1800-talet blivit för liten för den växande församlingen.

Den unge arkitekten Carl Oskar Möller, bara 28 år vid tidpunkten, stod bakom kyrkobyggnadens ritning och utformning. Under sitt liv gjorde han ritningar till ett stort antal offentliga byggnader i landet, av vilka flera var kyrkor på landsbygden. Carl Oskar Möller ville bygga Ignabergas nya kyrka i gult tegel, men slutresultatet blev det vackert röda tegel vi ser idag.

Kyrkan har två bronsklockor, en från 1905 (Storklockan) och en från 1772 (Lillklockan). Den senare, hämtad från den gamla kyrkans klockstapel, är gjuten av Abraham Palmberg i Kristianstad. Den är

Lillklockan i Ignaberga nya kyrka.

dekorerad med ornamentbårder, lister och inskriptioner och bär inskriptionen:

*När wi höra klockans ljud
rör vårt hierta Herre Gud
at wi således ordet höra
at wi det med alfwar göra*

Storklockan är enligt inskriptionen omgjuten 1905 av K.G Bergholtz & co i Stockholm. Den pryds bland annat av ornamentbårder, grotesker och bladkransar, samt en medaljong med Oscar II:s porträtt.

Ännu en rundtur

Inredningen i den nyare kyrkan är påtagligt luftigt arrangerad, med rödbokssniderier och ursprungliga grågröna träbänkar med gjutjärnsgavlar av parktyp. Här finns rymd! Kyrkans altartavla, målad av Mårten Eskil Winge 1888, föreställer Herrens

uppenbarelse för Maria Magdalena.

Den unika orgeln (byggd av Rasmus Nilsson) står i originalutförande, men fungerar än i dag (2024), även om den är i behov av genomgång. Orgeln håller 12 stämmor fördelade på två manualer och en bihängd pedal. Den har också kvar sina bakre pedaler för manuell luftpumpning. Här fick kyrkoväktaren, eller någon av hans yngre hjälpare, god motion genom att pumpa luft i psalmerna. Orgelkännaren Anders Johnson avger i vård- och underhållsplanen för kyrkan följande utlåtande:

(Orgeln är) "en av Skånes viktigaste och klangskönaste orglar från 1800-talet, definitivt en av de viktigaste orglarna i vår lokala orgelhistoria".

Den femdelade orgelfasaden med sina vackra krön ritades av den kände arkitekten Ferdinand Boberg. Han kom inte från Ignaberga, men det blev ju bra ändå. Boberg räknas i själva verket som en av Sveriges främsta arkitekter. Orgeln ser likadan ut i dag, som den gjorde för mer än 130 år sedan. Flera av kyrkans andra inventarier antas också ha ritats av Boberg.

Målarmästaren Nils Persson från Vinslöv skall år 1937 ha målat texten "Lofven Gud i hans helgedom" över triumfbågen. Någon gång under en tidig ommålning, har dock texten målats över. Kanske en uppgift för framtida byggnadskonservatorer?

Den unika orgeln i Ignaberga nya kyrka fungerar än i dag.

Kyrkorna i dag

På 1930-talet började församlingen återvända till den renoverade medeltida kyrkan. I vår vandringsslinga, skulle det kunna innebära att vi vänder om och går tillbaka till den gamla kyrkan. Det passar bra, för vi skall snart göra ett besök i byns nyinrättade museum.

Byborna gick alltså bokstavligen tillbaka till den gamla kyrkan, vilket ledde till att den nya övergavs nästan helt och stod oanvänd i många år. Denna ofrivilliga ”konservering” har dock gjort att kyrkan i dag är en av de få kyrkorna i landet från denna tid som inte är kontinuerligt underhållen och därmed förändrad i karaktär. I detta kyrkorum står du alltså i autentiskt, sent artonhundratalet. Idag är Ignaberga nya kyrka åter i bruk, främst för konserter och kyrkliga handlingar (dop, vigslar etc) sommartid. Den gamla kyrkan används på ungefär samma sätt, där firas även gudstjänster regelbundet. Planer för en varsam

restaurering av den nya kyrkan diskuteras. Ett omfattande arbete med nyplantering och anläggande av hårdgjorda gångar har genomförts kring kyrkobyggnaden. **Här slutar (eller börjar!) också den vandringsslinga som etablerats inom ramen för det sentida landsbygdsutvecklingsprojektet.**

Innan vi vandrar tillbaka till den gamla kyrkan, skall vi dröja kvar en stund på den nya kyrkogården. Här återfinns ett antal lokal- och kulturhistoriskt betydelsefulla gravar. En av dem döljer en räligh (hemsk) historia.

Nedslag i historien: Ignabergamordet

Under en av gravstenarna vilar Anna och Carl Widell från Vedhygge. Gravvården döljer en historia, som under många decennier lämnade oläkta sår i bybornas medvetanden.

En fredagskväll i mars 1927 stördes det annars så fridfulla lugnet i Ignaberga av flera gevärsskott. Skotten kom från Vedhygge, en mindre bebyggelse strax söder om Ignaberga. Vad invånarna då inte visste, var att Ignaberga under en hel månads tid skulle komma att stå i centrum för en intensiv jakt på en förlupen mördare. Skotten, sannolikt grov hagelammunition, kom från mördarens gevär. En familjetragedi hade ägt rum i Vedhygge.

Till mordets förhistoria hör en tjuvjakt,

med småbrukaren Viggo Andersson som förövare. På ett eller annat sätt iakttogs jakten av Carl Widell, som bodde med sin fru Anna och sina fyra barn en kilometer från Viggos hem. Carl kallades att vittna i den rättegång där Viggo stod åtalad för brottet.

Tre dagar före rättegången, träffade Carl och Viggo varandra på marknad i Grantinge. Viggo försökte övertala Carl att inte vittna, men förgäves. Samma kväll tog en arg, berusad och desperat Viggo Andersson sin bössa på ryggen och gick den styva kilometern till Carls hem i Vedhygge.

Familjen Widell satt och åt kvällsvard när Viggo bultade på dörren. Han ville tala med Carl utanför huset, men det gick inte Carl med på. En stund senare gick Anna och Carl ut för att mjölka korna och fodra hästarna. Plötsligt såg de Viggo komma runt husknuten, med sin bössa riktad mot dem. Han avfyrade nu tre skott mot paret Widell. Två av dem träffade Carl i ryggen och ett träffade Anna i armen. Skottskadade flydde Anna och Carl i panik till de närmaste grannhusen. Viggo flydde djupt in i Ignabergas täta skogar.

Anna Widell blev allvarligt skadad och avled av blodförlust senare på kvällen. Carls skador var inte livshotande och han skrevs in på Kristianstads lasarett för behandling. De fyra moderlösa barnen togs under tiden om hand av släkt och grannar.

En intensiv jakt på den försvunne Viggo

Anna och Carl Widell före det tragiska mordet.

Andersson pågick under flera veckors tid, såväl runt Ignaberga som i övriga Sverige. I april tog dock jakten slut, när man under en skallgång upptäckte Viggos svårt sargade kropp i en tät skog några kilometer sydväst om Vedhygge. Han hade tagit sitt eget liv med ett gevärsskott i huvudet, enligt rättsläkaren drygt en timme efter han skjutit Anna och Carl.

Idag är det få som känner till Ignabergamordet. Men Annas och Carls gravsten på Ignaberga kyrkogård vittnar om händelserna under den ödesdigra vårvällen 1927. Mördaren själv vilar i en anonym grav, sannolikt utanför Lund. Minnet av händelsen satte under en tid skräck i ett helt samhälle. Var fanns mördaren? Kan detta hända igen?

Posta-Nilla

Vi kan spekulera i Viggo Anderssons öde. Varför gjorde han det han gjorde? Hur vanligt var det med tjuvjakt? Var det i själva verket så att fattigdom och hungersnöd också på den tiden kunde driva den som ägde en bössa mot tjuvjakt – bara för att försörja sig och sin familj? Var den tragedi som utspelade sig i Vedhygge en akt av blind desperation?

Vi vet dock att den omtalade tjuvjägaren var son till en känd och mycket strävsam kvinna: brevbäraren Posta-Nilla. Under många år gick hon varje dag med posten, till fots längs en rutt som gick mellan Ignaberga och Hovdala. Postväskan var ofta tung och fylld med försändelser. Upp emot 20 kilo var ingen ovanlig börda för den tidens lantbrevbärare.

Även om Posta-Nilla ligger begravd på Ignabergas nya kyrkogård, lever minnet av hennes gärning vidare främst genom namnet på en av friluftsområdet Hovdalas vandringsleder. Längs flera av ledens partier vandrar man på samma slingriga vägar som en gång Posta-Nilla med sin tunga väska.

Tillbaka till ”gå”

Vår vandring har nu tagit oss tillbaka till den gamla kyrkan. När vi promenerar ned för trapporna från kyrkan mot parkeringen, ser vi byns församlingshus.

Här har ideella krafter i byn etablerat ett bymuseum, väl värt ett besök. Museet

Ignabergasonen och konstnären Henry Nilssons gravvård på Hässleholms östra kyrkogård.

visar bland annat hur det kunde se ut i den gamla skolan. Här finns också en samling allmogeting som vittnar om hur byborna har levt under århundradena. En alldeles egen avdelning i museet visar en separatutställning om en av bygdens söner, konstnären Henry Nilsson.

Nedslag i historien II: Konstnären Henry Nilsson

I Ignabergas nya bymuseum möter besökaren en manshög skulptur föreställande en gammal och plågad man, till synes på väg mot någonting. Skulpturen, som förevisades på konstutställning i Paris 1908, föreställer det sista steget i livet och skulptören hette Nils Henry Nilsson. Folk som vet, påstår att mannen som tar det sista steget har ett ansikte som är påfallande likt konstnärens eget. De som vet ännu lite mer, menar att detta inte var alldeles ovanligt för Henry Nilsson.

Nils Henry Nilsson (1872-1922) var lantbrukarson från Gulastorp, son till Nils Månsson och Nilla Nilsdotter på Gulastorp Nr 1. Fadern var lantbrukare och kvarnägare, men står också noterad som kyrkvärd i Ignaberga. Modern dog när Henry var drygt ett år gammal. Långt senare kom han att teckna ett ömsint porträtt av sin moder.

Som ung arbetade Henry både i jordbruket och som mölledräng i gårdens mölla (kvarn). Han hade en mycket god fysik som lämpade sig väl för både jordbruksarbete och kvarnsysslor.

”Så småningom blev han en hurtig mjölnardräng med kroppskrafter som en jätte, och hundrakilosäckarna kastade han lekande lätt upp på ryggen eller axeln” skriver Eric Carlsson på femtiotalet i dagstidningen Norra Skåne.

Men mölledrängen Henry hade blicken riktad åt ett helt annat håll. I ett minnesord efter Henry Nilsson kan man läsa att: ”Innan N. själv kan minnas stod hans håg till bildkonsten. Saxen, blyertsen och fällkniven kom att bli hans verktyg.”

När Henry hade en stund över, brukade han redan under sin tid som mölledräng karva in figurativa mönster i kvarnbyggnadens bjälkar. När möllan så småningom revs, räddades några av figurerna åt eftervärlden av en rivningsarbetare med sinne för det vackra. Ett av dessa figurativa bjälkpartier finns i dag i Ignabergas bymuseum, utlånat

på obestämd tid av en nu levande brorsbarnbarns-fru till ”räddaren”.

Henrys lärare i folkskolan noterade tidigt hans anlag för teckning. Vid det laget kunde Henry formulera att hans mål var att bli ”konstmålare” och skulptör. Sommaren 1897 såg han i tidningen att Kulturhistoriska föreningen i Lund skulle anordna en konstslöjdsutställning under hösten samma år. Henry Nilsson snidade en statyett, föreställande en typisk göingebonde, som han lämnade in till utställningen. Det blev tredje pris, 10 kr och ett diplom. Vägen var utstakad.

Under Henry Nilssons liv hann han både gå ett antal konst- och slöjduitbildningar och skapa ett stort antal skulpturer och skisser. I början på 1900-talet färdigställde han skulpturen Narcissos, som i dag finns att beskåda i Venaparken i Hässleholm. Den skulpturalt plågade man som omnämns i början av presentationen, stod länge bortglömd på en vind i Hässleholm. Den uppmärksammades åter under sommaren 2024 och nu finns den alltså i Ignaberga bymuseum.

Vem tar det sista steget – en okänd gamling, eller möjligen konstnären själv?

Att göra i Ignaberga

Vår vandring längs kyrkslingan är över. För dig som vill vandra slingan på riktigt, eller bara besöka Ignaberga, följer här en redovisning av aktiviteter i och runt byn.

Vandring mellan kyrkor

www.svenskakyrkan.se/hassleholm

För den naturintresserade är en vandring på någon av slingorna runt Ignaberga ett måste. Paradnumret är den tillgänglighetsanpassade kyrkslingan, vars tillkomst (liksom denna broschyr) varit möjlig genom stöd från Leader LAG PH och Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Slingan går mellan byns båda kyrkor, som båda är intressanta ur byggnadshistorisk, lokalhistorisk och kyrkohistorisk synvinkel.

Kyrkorna är öppna vid gudstjänster och under sommartid, men kolla först på Hässleholms församlings hemsida för att få information.

Toaletter finns i anslutning till Ignaberga nya kyrka och, under säsong, vid Tykarpsgrottan.

Parkeringsplatser finns vid båda kyrkorna och vid Tykarpsgrottan.

Besöksmålet Tykarpsgrottan

www.tykarpsgrottan.se

Fladdermössen och deras hemlighetsfulla liv är ett tema som lockar många. Vill man få en chans att se fladdermöss men inte vill gå ensam i skogen när det är mörkt, rekommenderas Tykarpsgrottans fladdermussafari. En guidning i grottan är spännande också för alla oss som har barnasinet i behåll. Man behöver inte vara barnfamilj för att uppleva underjordisk spänning!

På sommaren anordnas regelbundna grillkvällar med bil- och mc-tema, då ägare till både äldre och nyare motorfordon samlas och visar upp sina ögonstenar över en korv eller något annat grillat.

På hösten arrangeras en fossilfestival, där den intresserade kan ta del av Ignabergas förhistoria och alla dess spännande fossil. I framtiden planeras

också en fossilskola för de lite mindre – håll utkik på hemsidan!

Under hösten genomförs också mycket välbesökta väsenvandringar. Deltagaren går en snitslad slinga genom skog och mark och får träffa väsen från det förgångna. På senare tid har det ryktats att både varulvar och en gruvfru visar sig för den som har tur – eller otur... Den som vågar ta sig igenom väsenvandringen får diplom för visat mod.

Tykarpsgrottan erbjuder ställplatser samt ett café med möjlighet till enklare förtäring.

Ignaberga Medborgarhus

www.bygdegardarna.se/ignaberga

I Ignaberga medborgarhus, en del av byns hjärta och själ, har man sedan 1952 samlats för att umgås. Lokalen hyrs ut för sammankomster och är en populär festlokal vid bröllop och större högtider. Uppskattade är även de evenemang,

bland annat valborgsfirandet, som medborgarhusföreningen arrangerar.

Bymuseum

www.bygdegardarna.se/ignaberga

Under 2024 invigdes ett bymuseum, som är öppet i samband med evenemang i byn. Här finns både föremål från förr, en utställning om konstnären Henry Nilsson och en autentisk skollokal.

Följande personer har bidragit med texter: Anna Axelsson och Matts Martinsson. Mycket av materialet har fångats upp och nedtecknats under INK-projektets föreläsningkvällar, samt från äldre skriftliga källor. Red. och text: Peter Hillve

